

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ Ν.Α. ΑΤΤΙΚΗ — ΝΕΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ.

Στο χώρο της ΝΑ Αττικής η παρουσία του ανθρώπου φαίνεται ότι είναι συνεχής από την αρχαιότερη Νεολιθική περίοδο. Κάθε μέρα με αφορμή της εκτεταμένες δραστηριότητες (οικοδόμηση, καλλιέργειες, δημόσια έργα) αποκαλύπτονται και νέα λείψανα του βίου του. Η συλλογή των στοιχείων αυτών η ταξινόμηση τους και η προσπάθεια ερμηνείας τους αποτελούν σταθερό σκοπό των επιστημόνων που μελετούν την περιοχή.

— Λείψανα ζωής πριν από την Νεολιθική εποχή, έχουν εντοπισθεί στα βαθύτερα στρώματα της σπηλιάς του Κίτσου, στο Λαύρειο, και έχουν χρονολογηθεί στην Νεώτερη Παλαιολιθική, περίπου στα 40.000 π.Χ.¹, αλλά δεν έχει γίνει συστηματική έρευνά τους. Επειδή η Αττική πάντα ήταν τόπος ευνοϊκός για τον άνθρωπο, θα πρέπει λείψανα αυτής της εποχής να υπάρχουν και σε άλλες θέσεις της.

— Κατά την Νεολιθική όμως εποχή υπήρχαν αρκετές θέσεις, όπου είχαν ιδρυθεί οικισμοί ή μικρές εγκαταστάσεις.² Ο σημαντικώτερος οικισμός, της Νέας Μάκρης ανάγεται κυρίως στην Αρχαιότερη Νεολιθική περίοδο και τα κατάλοιπά του (κεραμεική, εργαλεία, αρχιτεκτονική) μαρτυρούν υψηλές τεχνολογικές επιδόσεις και αποθησαυρισμένη εμπειρία.³

Στα τέλη της Αρχαιότερης Νεολιθικής ή στις αρχές της Μέσης δημιουργείται άλλος οικισμός στη θέση Πούσι Καλογέρι ανάμεσα στην Βραυρώνια και το Πόρτο Ράφτη, του οποίου η ζωή διαρκεί επίσης μέχρι και την Νεώτερη Νεολιθική περίοδο.

Η άποψη ότι η πρώτη εγκατάσταση στη σπηλιά του Κίτσου ανάγεται στην Μέση Νεολιθική⁴ δεν φαίνεται να τεκμηριώνεται αρκετά.

— Της Νεώτερης Νεολιθικής έχουν εντοπισθεί αρκετές θέσεις: Στην Μακρόνησο⁵ την κορυφή του Θορικού,⁶ στη σπηλιά του Κίτσου, στο Πούσι Καλογέρι και στη σπηλιά Βλάχτι στην ίδια περιοχή, στην Ραφήνα, στη Νέα Μάκρη. Παλαιότεροι ερευνητές αναφέρουν ευρήματα της ίδιας περιόδου από τις θέσεις Μαυρολιθάρι Αναβύσσου, Χριστός Κορωπιού, παραλία Λυκούριζας, δεν έχει όμως δημοσιευθεί η κεραμεική.

Σχετικά λοιπόν με την κατοίκηση κατά την Νεολιθική εποχή παρατηρούμε τα εξής: Η πλειονότητα των θέσεων βρίσκεται στην παραλιακή ζώνη, δείγμα του προσανατολισμού των κατοίκων προς δραστηριότητες

σχετικές με τη θάλασσα, (αλιεία, διαμετακομιστικό εμπόριο, κυρίως του οφριανού). Αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι στην περιοχή του Αιγαίου η θαλάσσια στάθμη παρουσιάζεται ανυψωμένη 5-6 μέτρα σε σχέση με αυτήν την εποχή⁷ τότε οι ακτές θα ήσαν σύμφωνα με τους βυθομετρικούς χάρτες μερικές δεκάδες μέτρα προς τα μέσα. Στη λωρίδα της γης που σήμερα είναι καλυμμένη από την θάλασσα πιθανόν να υπήρχαν και άλλοι παράκτιοι οικισμοί.

Αξιοσημείωτη είναι η απουσία νεολιθικών οικισμών στο εσωτερικό της περιοχής. Το φαινόμενο αυτό πρέπει να ερμηνεύεται από το ότι οι υδροφόροι ορίζοντες είναι σχετικά βαθειά και τα εδάφη (κυρίως κοκκινόχρωμα στην περιοχή των Μεσογείων) δεν ήσαν ευνοϊκά για τις πρώτες καλλιέργειες,⁸ οι οποίες γίνονταν με λίθινα ή ξύλινα εργαλεία και χωρίς την βοήθεια του αρότρου. Είναι όμως πιθανόν να υπάρχουν θέσεις όπου κατοικούσαν εποχιακά, ή γινόταν συχνή εναλλαγή τους λόγω περιορισμένης τροφοδοτικής ικανότητας των εδαφών. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι επιχώσεις είναι λεπτές και οι θέσεις δυσδιάκριτες μέσα στον λοφώδη περίγυρο, ενώ εύκολα διασκορπίζονται από την μηχανική καλλιέργεια με αποτέλεσμα να μην εντοπίζονται εύκολα.

Η κατοίκηση των σπηλαίων, εποχιακή ή μόνιμη, είναι γενικώτερο φαινόμενο που χαρακτηρίζει την Τελική Νεολιθική περίοδο⁹ και εξυπηρετεί την άσκηση της κτηνοτροφίας.

Στην Νεώτερη Νεολιθική έχει χρονολογηθεί ένα σημαντικό εύρημα από την σπηλιά του Κίτσου, μία βελόνα από καθαρό σχεδόν χαλκό¹⁰. Παρά το ότι δεν έχει γίνει ισοτοπική ανάλυση δείγματος, πιστεύεται ότι το μέταλλο προέρχεται από τα μεταλλεία του Λαυρείου, και επομένως είναι μέχρι στιγμής το αρχαιότερο αντικείμενο από λαυρεωτικό μέταλλο. Εάν επίσης η χρονολόγηση που δίνεται δεν είναι πολύ υψηλή, τότε πρόκειται για ένα από τα αρχαιότερα μέταλλα αντικείμενα του ελλαδικού χώρου.

Στην εποχή του Χαλκού, η οποία ακολουθεί, η εξέλιξη γίνεται αλματώδης, και η ανταλλαγή αγαθών και ιδεών ταχύτερη. Η Αττική φαίνεται ότι παίζει κεντρικό ρόλο στην διαμόρφωση και εξέλιξη του νέου πολιτισμού και παρουσιάζει μια εμφανή δυναμικότητα σε σχέση με την προηγούμενη εποχή. Σημαντική πρέπει να είναι η συμβολή των νέων καλλιιεργειών, της ελιάς και του αμπελιού,¹¹ για τις οποίες το έδαφος και το κλίμα της Αττικής ήταν πάντα ιδιαίτερα ευνοϊκό, και η μεταλλουργία.¹² Απόδειξη της άνθησης είναι ο πολλαπλασιασμός των οικισμών και των θέσεων που χρονολογούνται στην Πρωτοχαλκή περίοδο και οι οποίοι φθάνουν τους 20¹³. Η πλειονότητα συνεχίζει να βρίσκεται στην παραλιακή ζώνη, εμφανίζονται ό-

μως και στο εσωτερικό της περιοχής. Μερικοί από τους παράλιους οικισμούς, είναι μικροί αστικοί σχηματισμοί.¹⁴

— Εντυπωσιακό εύρημα είναι μεταλλευτική στοά στο Θορικό, η οποία χρονολογείται από τους ανασκαφείς στα τέλη της Πρωτοχαλκής ΙΙ περιόδου (ΠΕΙΙ), χωρίς να αποκλείεται η αρχή της διάνοιξής της να έγινε ακόμη παλαιότερα.¹⁵ Η στοά αυτή είναι η αρχαιότερη μέχρι στιγμής αδιάφραστη μαρτυρία για την άσκηση μεταλλευτικών δραστηριοτήτων στον ελλαδικό χώρο. Τα μεταλλεία του Λαυρείου, κυρίως του αργυρούχου μολύβδου, πιστεύεται ότι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του Αιγαιακού πολιτισμού.¹⁶

Τα ευρήματα της Πρωτοελλαδικής περιόδου, όπως και εκείνα της Τελικής Νεολιθικής, δείχνουν ότι υπάρχουν στενές σχέσεις ανάμεσα στην Αττική, την Εύβοια και τις Κυκλάδες, όπου φαίνεται ότι έχει διαμορφωθεί ενιαίος πολιτισμός στον οποίο οι διάφορες περιοχές συμμετέχουν διατηρώντας και τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά τους.

— Κατά την επομένη περίοδο, την *Μεσοχαλκή (ΜΕ)*, παρουσιάζεται όπως σ όλη την Ελλάδα, συρρίκνωση της κατοίκησης. Βέβαιοι οικισμοί φαίνεται ότι είναι μόλις 6¹⁷, αλλά δεν υπάρχουν ακόμη επαρκή ανασκαφικά ευρήματα για να διερευνήσουμε την οργάνωση και τον χαρακτήρα τους.

— Η *Υστερη εποχή του Χαλκού (ΥΕ)* είναι περίοδος ακμής και για την ΝΑ Αττική. Σε 23 θέσεις έχουν εντοπισθεί λείψανα οικισμών και νεκροταφείων.¹⁸ Σημαντικότερες είναι: ο Θορικός με πρώιμους θολωτούς τάφους, που προφανώς οφείλει την ακμή του στα μεταλλεία και το λιμάνι, και η Βραυρώνια μαζί με την Περαιτή με εκτεταμένα νεκροταφεία θαλαμοειδών τάφων. Άλλοι σημαντικοί οικισμοί υπάρχουν στην περιοχή Σπάτων, Λούτσας, στην Ραφήνα, στο Λιγόρι, στη θέση Κόντρα Γκλιάτε Κορωπιού, στην Ανάβυσσο. Όλη όμως η περιοχή είναι διάσπαρτη από λείψανα της μυκηναϊκής περιόδου τα οποία δείχνουν ότι υπήρχε ακμαίος πληθυσμός και εντατική εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών.

Προς τα τέλη αυτής της εποχής τοποθετείται από πολλούς ο συνοικισμός των Αθηνών, η πολιτική και διοικητική συνένωση των οικισμών της Αττικής, τον οποίο η παράδοση συνδέει με τον Θησέα.¹⁹ Την ύπαρξη ενός μόνο διοικητικού κέντρου πιθανόν υποδηλώνει και η αναφορά μόνο των Αθηνών στον Ομηρικό Κατάλογο των Ηλοίων.²⁰

Στην τελευταία φάση της Μυκηναϊκής περιόδου, την ΥΕΙΙΙΓ, η κατάρρευση και η κατάλυση του θαυμαστού συστήματος κρατικής οργάνωσης επέφερε την αποδιοργάνωση των μυκηναϊκών κρατών,²¹ την κατάρρευση της οικονομίας και την παρακμή του πολιτισμού. Στην περιοχή μας η συρρίκνωση είναι εντυπωσιακή. Στους επομένους «σκοτεινούς αιώνες», την Πρωτογεωμετρική περίοδο, ελάχιστα λείψανα ανήκουν και ο μόνος οικισμός που διατηρείται φαίνεται ότι είναι ο Θορικός.²²

Με την αυγή των ιστορικών χρόνων, αρχίζει το ξαναζωντάνεμα της υπαίθρου, η οποία σύντομα πλημμυρίζει πάλι από οικισμούς.²³ Τα αγγεία τα κοσμήματα, τα όπλα και τα άλλα ευρήματα, δείχνουν υψηλή ποιότητα και προχωρημένη τεχνολογία. Η ανοδική πορεία, η οποία θα κορυφωθεί με το θαύμα των κλασικών χρόνων, έχει αρχίσει.

Κατά την γεωμετρική λοιπόν εποχή, 3 κέντρα ακμάζουν: ο Θορικός, η Ανάβυσσος και η Μυρρινούς (Μερέντα), όπως δείχνουν κυρίως τα πλούσια νεκροτάφεία τους. Ο Θορικός είναι μεταλλευτικό και εμπορικό κέντρο, ενώ οι δύο άλλες περιοχές είναι κυρίως γεωργικές.

Τα τελευταία χρόνια έχουν επισημανθεί νέες θέσεις, ή έχουν ερευνηθεί καλύτερα άλλες γνωστές (εικ. 4).

1. — Λείψανα της Τελικής Νεολιθική εποχής εντοπίστηκαν στα υψώματα ανατολικά του αεροδρομείου των Σπάτων.²⁴

— Από την εποχή του Χαλκού:

2) Στην Λούτσα, προς Β του ναού της Ταυροπόλου Αρτέμιδος, υπάρχει μικρή χερσόνησος όπου βρίσκεται το εκκλησάκι των Αγίων Σπυρίδωνα και Παντελεήμονα. Στην Πρωτοελλαδική περίοδο υπήρχε οικισμός, από τον οποίο σώζεται ελάχιστο τμήμα. Βρέθηκαν όστρακα από χειροποίητα αγγεία και τυπικές κυλινδρικές φαρδείες λαβές αμφορέων.

3 — Στο ύψωμα Χριστός, δυτικά του Κορωπιού βρέθηκε επίσης χοντρή πρωτοελλαδική κεραμική: φιάλες με φαρδειά χεῖλη, φαρδειά κυλινδρική λαβή.

4 — Στο λόφο Κόντρα Γκλιάτε, βόρεια από το Κίτσι, στην ανατολική πλευρά, η οποία οικοδομείται, διακρίνονται θεμέλια μικρών οικημάτων. Βρέθηκε κεραμική της τελικής Πρωτοελλαδικής περιόδου, της Μεσοελλαδικής και της Μυκηναϊκής. Έτσι ο οικισμός που αναφέρεται ήδη από τους R. Hope Simpson, Ol. Dickinson²⁵, θα είναι μεγαλύτερος από 20 στρέμματα.

— 5 Στο ύψωμα Βελατούρι Κερατέας²⁶ βρίσκεται άφθονη κεραμική (εικ. 5) της Πρωτοελλαδικής περιόδου (φιάλες με κωνικό πόδι και χεῖλη που κλίνουν προς τα μέσα, τμήμα εκροής σαλτσιέρας με μαύρο πρωτογάνωμα, φαρδιές ταινιωτές λαβές) και μινύεια όστρακα. Ο τύπος του οικισμού, που δεν φαίνεται να έχει μεγάλη έκταση και καλύπτει μόνο την κορυφή, είναι τραπεζιόσχημη μαγούλα (εικ. 6) σχήμα τυπικό για την εποχή του Χαλκού.²⁷ Στην κορυφή, πριν μερικά χρόνια έγινε απόπειρα ισοπέδωσης και μετά την απομάκρυνση του επιφανειακού στρώματος αποκαλύφθη-

καν τοίχοι λιθόκτιστων κτιρίων σε έκταση ενός περίπου στρέμματος (εικ. 7)

6 — Επίσης στην περιοχή της Κερατέας, στη θέση Ρουτζέρι, όπου έχει εντοπισθεί από παλαιότερα γεωμετρικό νεκροταφείο υπάρχουν και λείψανα μυκηναϊκού.

7 — Στο Πυργάκι Αναβύσσου, στην περιοχή Καταφύκι, υπάρχουν ενδείξεις πιθανής κατοίκησης στην Πρωτοελλαδική περίοδο. Βρέθηκε χοντρή κεραμεική, στην οποία κυριαρχούν οι μεγάλες φιάλες με φαρδειά χελιη.

8 — Παλαιότερο εύρημα που πρέπει να χρονολογηθεί στην Πρωτοελλαδική περίοδο, είναι λείψανο καμπυλόγραμμου κτίσματος, το οποίο είχε αποκαλυφθεί στο χώρο του εργοστασίου της ΔΕΗ Λαυρείου, στη μικρή χερσόνησο, κάτω από το εργαστήριο τήξεως αργυρούχου μολύβδου. Η έρευνα έμεινε ημιτελής, αλλά βρέθηκε χειροποίητη κεραμεική, χοντρό όστρακο αγγείου με εγχάρρακτη διακόσμηση (φαροκόκκαλο), καθώς και πριονωτή λεπίδα από μπεζ πυριτόλιθο.²⁸

9 — Στη θέση Τερψιθέα Πόρτο Ράφτη, ή Χάβωση, υπάρχει σπηλαιώδες ρήγμα ανοιγμένο στο βουνό, μέσα στο οποίο, σε βάθος περίπου 20 μέτρα από την επιφάνεια του εδάφους, βρέθηκαν όστρακα αγγείων της τελευταίας φάσης της Υστεροελλαδικής περιόδου καθώς και ιστορικών χρόνων. Προφανώς έχουν καταπέσει από κάποιο σπήλαιο που επικοινωνεί με το ρήγμα και βρίσκεται σε υψηλότερη θέση.

10 — Αξιόλογα φαίνεται ότι θα είναι τα μυκηναϊκά ευρήματα στη θέση Νάτσο στην περιοχή Πρασάς, τις αρχαίες Πρασιές, όπου γίνεται σωστική ανασκαφή. Στον χώρο αυτό παλαιότερα, αλλά και τώρα, βρέθηκαν σημαντικά ευρήματα (ψήφισμα, αναθηματικές επιγραφές, γλυπτά αρχαϊκών, κλασικών αλλά και ρωμαϊκών χρόνων) και κεραμεική από τους μυκηναϊκούς έως και τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους. Αν αποδειχθεί ορθή η υπόθεση, ότι στον χώρο αυτό βρίσκεται το ιερό του Δηλίου Απόλλωνα και το ηρώο του Ερυσίχθονα, τα οποία αναφέρει ο Πausanias (I. 32,2) ότι υπήρχαν στις Πρασιές, θα πρόκειται για ένα χώρο, όπου ασκείται λατρεία από τα μυκηναϊκά ως τα παλαιοχριστιανικά χρόνια, για 2000 χρόνια περίπου.

Τα ευρήματα αυτά καθώς και μυκηναϊκοί τάφοι που ερευνηθήκαν κατά τον περασμένο αιώνα στην περιοχή των Πρασιών πρέπει να σχετίζονται με μυκηναϊκό οικισμό, ο οποίος δεν έχει ακόμη εντοπισθεί, ή ίσως ανήκουν στον ίδιο οικισμό μαζί με τους τάφους στο Λιγόρι.

ΟΛΓΑ ΚΑΚΑΒΟΓΙΑΝΝΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

R. Hope Simpson: A Gazetteer and Atlas of Mycenaean sites. London 1965

Th. Kylpassi-Konsola: Premycenaean Attica. M. A. Πανεπιστήμιο Cincinnati, 1965.

Κ. Συριόπουλος: Η προϊστορία της Στερεάς Ελλάδος, Αθήναι 1968.

Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος: Αττική (Στη σειρά Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις, αρ. 21) Αθήναι 1973.

R. Hope Simpson, O. Dickinson: A Gazetteer of Aegean Civilisation in the Bronze Age: τ. I Mainland and the Islands, SIMA LII, 1979.

Κ. Συριόπουλος: Εισαγωγή εις την Αρχαίαν Ελληνικήν Ιστορίαν. Οι μεταβατικοί Χρόνοι. Από τους Μυκηναϊκούς εις την Αρχαϊκήν περίοδον. 1200-700 π.Χ. Αθήναι 1983-4.

Για τις συντομογραφίες που χρησιμοποιούνται βλ. *Archäologische Bibliographie.* 1980.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *N. Lambert: La grotte prehistorique de Kitsos (Attique) τ. II (Paris 1981)* σελ. 687 πιν. 120
2. Βλ. *Κ. Συριόπουλος (1968):* σελ. 50-60, χάρτης αριθ. II. και *Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος,* χάρτης αριθ. 11. Και στις δύο εκδόσεις καταχωρείται πλήρης βιβλιογραφία για κάθε θέση.
3. *D. Theocharis: A.M. 71 (1956)* σελ. 1 κεξ.
4. *N. Lambert: όπ.π.,* πιν. 50 (σελ. 343) και πιν. 120 (σελ. 688), σελ. 691 κεξ.
5. *D. Theocharis: όπ.π.,* σελ. 1.
6. *P. Spitaels: Final Neolithic Pottery from Thorikos. MIGRA 5(1982),* σελ. 9 κεξ.
7. *J. D. Evans, C. Rentrew: Excavations at Saliagos near Antiparos. (BSA Suppl V),* 1968, σελ. 97.
8. Πληροφορίες από γεωργούς της περιοχής.
9. *St. Diamant: The later Village Farming Stage in Southern Greece.* Διδασκτορ. διατριβή στο Πανεπιστ. Pennsylvania, 1974, σελ. 354 κεξ.
10. *N. Lambert: όπ.π.* σελ. 425, ειχ. 288.
11. *C. Rentrew: The Emergence of Civilization. London 1972,* σελ. 305.
12. *Δ. Θεοχάρης: ΠΑΕ 1952,* σελ. 130-133.
13. Βλ. *Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος όπ.π.,* χάρτης 12, *R. Hope Simpson, O. Dickinson: όπ.π.,* αριθμ. F22-F47 (σελ. 208-218).
14. *Ντ. Κόνσολα: Η πρώιμη αστικοποίηση στους Πρωτοελλαδικούς οικισμούς.* Αθήναι 1984, σελ. 171.
15. *P. Spitaels: The Early Helladic Period in Mine no 3. Thoricos VIII (1972-1976),* Gent 1984, σελ. 171.

16. *N. H. Gale, Z. A Stos-Gale: Lead and Silver in the Ancient, Aegean Scient. Amer.* 244 (June 1981) σελ. 142-152 των (δίων Bronze Age Copper Sources in the Mediterranean. *Science* 216 (April 1982), σελ. 11-19.
17. *Μ. Πετροπουλάκου, Ε. Πεντάζος: όπ.π., χάρτης 15. R. Hope Simpson, O. Dickinson: όπ.π.*
18. *Μ. Πετροπουλάκου, Ε. Πεντάζος: όπ.π., χάρτης 17. R. Hope Simpson: όπ.π.,*
19. *Μ. Παντελίδου: Αι Προϊστορικά Αθήναι, Αθήναι 1975, σελ. 237.*
20. *Γιάδα Β, 546-556.*
21. *Σπ. Ιακωβίδης: ΙΕΕ, τομ. Α', σελ. 285 κεξ.*
22. *Κ. Συριόπουλος: Εισαγωγή (1983) σελ. 195, αρ. 110.*
23. *Μ. Πετροπουλάκου, Ε. Πεντάζος: όπ.π., χάρτης αρ. 19*
24. Προφορική πληροφορία της αρχαιολόγου κ. Ελ. Κουρίνου-Πίκουλα η οποία έκανε την ανασκαφή.
25. *όπ.π., σελ. 208, αριθ. F22. Το κείμενο είχε τυπωθεί, όταν διαπίστωνα, ότι οι έρευνες που πραγματοποίησαν Γερμανοί αρχαιολόγοι (Lauffer κλπ.) δεν έγιναν στην θέση Κιάφα Θίτι, όπως από λάθος έχουν ονομάσει την περιοχή, αλλά στην βορειοδυτική πλευρά του υψώματος Κόντρα Γκλιάτε.*
26. *Βλ. R. Hope Simpson, O. Dickinson, όπ.π., σελ. 210, αρ. F29.*
27. *Χρ. Τσούντας: Αι Προϊστορικά Ακροπόλεις Διμηνίου και Σέσκλου. Αθήνα 1908, σελ. 18.*
28. Στην ίδια εποχή ανήκει και θέση στην Μακρόνησο την οποία εντόπισε η *N. Lambert (AAAV (1973), σελ. 1 κεξ.)*

Summary

PREHISTORIC HABITATION IN S.E. ATTICA

The area of S.E. Attica has been inhabited since at least the Upper Palaeolithic. In the Neolithic period settlements tend to concentrate near the sea, a phenomenon which continues into the Early Bronze Age, when the whole area reaches a peak of population and prosperity. It is during the E.B.A. that inland settlements in the Mesogeia plain appear, which demonstrates, extensive cultivation of the land, orchid agriculture and animal husbandry.

Similar peaks were reached in the Late Helladic (Mycenean) and Geometric period.

In the past few years more sites have been located in the same area.

OLGA KAKAVOYANNIS